

Nassim Nicholas Taleb

TVEGATI LASTNO KOŽO

Skrite asimetrije v vsakdanjem življenju

Nassim Nicholas Taleb

**TVEGATI
LASTNO KOŽO**

SKRITE ASIMETRIJE
V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU

Prevedel Samo Kuščer

Ljubljana 2019

Nassim Nicholas Taleb
TVEGATI LASTNO KOŽO
Skrite asimetrije v vsakdanjem življenju
SKIN IN THE GAME
Hidden Asymmetries in Daily Life

Copyright © 2018 by Nassim Nicholas Taleb. All rights reserved.

© za Slovenijo UMco, d. d., 2019. Vse pravice pridržane.

Prevod: Samo Kuščer

Izdajatelj in založnik: UMco, d. d.
Zbirka Angažirano

Odgovorni urednik: Samo Rugelj
Pomočnica urednika: Renate Rugelj
Oblikovanje ovitka in postavitev: Aleš Cimprič
Slika na naslovnici: Depositphotos
Številčenje kazala in korektura: Aljaž Krivec in Vanja Jazbec
Tisk: Primitus, d. o. o.
Naklada: 500 izvodov, 1. natis
Ljubljana 2019

Knjižno delo je izšlo v okviru programa, ki ga sofinancira
Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

Brez pisnega dovoljenja založbe je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, skupaj s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki, v okviru določil Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

177:005.334
005.334:316(043.2)

TALEB, Nassim Nicholas
Tvegati lastno kožo : skrite asimetrije v vsakdanjem življenju
/ Nassim Nicholas Taleb ; prevedel Samo Kuščer. - 1. natis. -
Ljubljana : UMco, 2019. - (Zbirka Angažirano)

Prevod dela: Skin in the game
ISBN 978-961-7050-45-5
COBISS.SI-ID 301041152

UMco, d. d., Leskoškova 12, 1000 Ljubljana
tel.: 01/ 520 18 39, e-pošta: bukla-urednistvo@umco.si, www.bukla.si

Dvema pogumnima možema:

Ronu Paulu,
Rimljanu med Grki;

Ralphu Naderju,
grško-feničanskemu svetniku

VSEBINA

1. KNJIGA: UVOD	17
Manj očitni vidiki tveganja lastne kože	21
Prolog, 1. del: Premagani Antež	24
Libija po Antežu	25
<i>Ludis de Alieno Corio</i>	27
Vojaški oblastniki so še vedno prisotni	29
Kupčija Boba Rubina	30
Sistemi se učijo z odstranjevanjem	33
Prolog, 2. del: Kratek pregled simetrije	36
I. Od Hamurabija do Kanta	36
<i>Hamurabi v Parizu</i>	37
<i>Srebro je boljše od zlata</i>	40
<i>Pustimo univerzalizem</i>	42
II. Od Kanta do Debelega Tonyja	44
<i>Lopov, bedak ali oboje</i>	45
<i>Vzročna motnost in razkritje preferenc</i>	46
<i>Tvegati lastno kožo, vendar ne vedno</i>	50
III. Modernizem	51
<i>Kako osvetliti govorca</i>	53
<i>Preprostost</i>	54
<i>Brez tveganja lastne kože sem zabiti</i>	55
<i>Nadzor in pravni sistemi</i>	57

IV. S srcem pri stvari	59	
<i>Obrt</i>	61	
<i>O podjetnikih</i>	63	
<i>Aroganca zadostuje</i>	64	
<i>Državljanstvo kot ugodje</i>	64	
<i>Junaki niso bili knjižni molji</i>	66	
<i>S srcem pri stvari in nekaj (ne preveč)</i> <i>protekcionalizma</i>	67	
<i>Sprejemanje tveganja pri razsojanju</i>	69	
Prolog, 3. del: Rebra incerta	70	
Pot	71	
Izpopolnjeni detektor	73	
Knjižni recenzenti	74	
Razpored knjige	75	
Dodatek: Asimetrije v življenju in v stvareh	79	
2. KNJIGA: VPOGLED V ZASTOPNIŠTVO	81	
1. poglavje	Zakaj bi vsakdo moral jesti svoje želve: enakovrednost in negotovost	83
	Stranka se rodi vsak dan	84
	Cena koruze na Rodosu	86
	Enakovrednost in negotovost	88
	Rav Safra in Švicarji	90
	Člani in nečlani	92
	<i>Non mihi non tibi, sed nobis</i> (niti moje, niti tvoje, temveč najino)	96
	Ste na diagonali?	97

	Vsi smo na istem	98
	Hvalisanje portfelja	99
	Kratek obisk pri zdravniku	100
	Nadaljevanje	103
3. KNJIGA: NAJVEČJA ASIMETRIJA		105
2. poglavje	Najbolj nepopustljive zmage: prevlada trmaste manjšine	107
	Zločinci z alergijo na arašide	109
	Renormalizacijska grupa	115
	Veto	117
	Skupni jezik	118
	Geni in jeziki	120
	Enosmerna ulica verstev	121
	Spet decentralizacija	125
	Vsiljevanje kreposti drugim	125
	Verjetnostni argument za stabilnost manjšinskega pravila	127
	Popper-Gödllov paradoks	129
	Nespoštovanje trgov in znanosti	130
	<i>Unus sed leo: le eden, vendar lev</i>	132
	Povzetek in nadaljevanje	132
Dodatek 3. knjigi: Še nekaj presenetljivih stvari o skupnem		134
	Trgi brez inteligence	137
4. KNJIGA: VOLKOVI MED PSI		139
3. poglavje	Kako zakonito posedovati drugo osebo	141
	Lastništvo pilota	143

	Od zaposlenosti do zaposljivosti	145
	Coasova teorija podjetja	147
	Kompleksnost	149
	Nenavadna oblika sužnjelastništva	149
	Svoboda nikoli ni brezplačna	150
	Volkovi med psi	151
	Odpor proti izgubi	155
	Čakajoč na Konstantinopel	155
	Ne vznemirjaj dežele Uradnije	157
	Nadaljevanje	159
4. poglavje	Ko drugi prevzamejo tveganje za vas	160
	Hipoteka in dve mački	160
	Odkrivanje skritih ranljivosti	163
	Kako samomorilske bombaše pripraviti do tveganja lastne kože	166
	Nadaljevanje	168
	5. KNJIGA: ŽIVETI POMENI TVEGATI	169
5. poglavje	Življenje v simulacijski napravi	171
	Jezus je tvegaj	172
	Pascalova stava	173
	Matrica	174
	Donald	175
	Nadaljevanje	176
6. poglavje	Bebavi intelektualec	177
	Kje lahko najdemo kokos	177
	Znanost in scientizem	178

	Filistrski intelektualec	180
	Nikoli se ga ni napil z Rusi	181
	Sklep	182
	Pripis	183
7. poglavje	Neenakost pri tveganju lastne kože	184
	Neenakost in neenakost	184
	Statično in dinamično	187
	Piketizem in upor razreda mandarinov	190
	Čevljar zavida čevljarju	193
	Neenakost, bogastvo in vertikalno druženje	195
	Sočutje in človekoljubje	196
	Vprašljivi podatki	196
	Etika javne uprave	198
	Nadaljevanje	200
8. poglavje	Strokovnjak po imenu Lindy	201
	Kdo je 'resnični' strokovnjak?	203
	Lindyjev Lindy	204
	Ali potrebujemo sodnika?	205
	Čaj pri kraljici	206
	Ustanove	207
	Proti lastnim interesom	209
	Spet s srcem pri stvari	210
	Znanost je dovzetna za Lindyja	211
	Empirično ali teoretično?	212
	Babica in raziskovalci	213
	Kratek pregled modrosti starih staršev	214

6. KNJIGA: GLOBLJE V ZASTOPNIŠTVO	217
9. poglavje Kirurgi ne bi smeli biti videti kot kirurgi	219
Primeren videz	219
Zmota o hlodovini	222
Najlepše oblečeni poslovni načrt	224
Škof kot maškara	225
Gordijski voz	226
Pretirana intelektualizacija življenja	227
Spet posredovanje	228
Zlato in riž	229
Kompenzacija	231
Izobrazba kot razkošje	232
Hevristika za zaznavanje ničvrednosti	232
Prave telovadnice niso videti kot telovadnice	233
Nadaljevanje	235
10. poglavje Le premožni so zastrupljeni: preference drugih	236
<i>Venenum in auro bibitur</i>	237
Veliki pogrebni zavodi	239
Pogovor	240
Nelinearnost napredka	240
Nadaljevanje	241
11. poglavje <i>Facta non verba</i> (dejanja, ne besede)	242
Ponudba, ki jo je zelo težko odkloniti	242
Asasini	244
Atentat kot trženje	246
Atentat kot demokracija	247

	Fotoaparar spodbuja tveganje lastne kože	248
12. poglavje	Dejstva so resnična, vesti pa so potvorjene	251
	Kako oporekati samemu sebi	251
	Informacija ne mara lastnika	253
	Etika nestrinjanja	255
	Nadaljevanje	257
13. poglavje	Trženje vrlin	258
	Javno in zasebno	260
	Trgovanje z vrlinami	261
	Biti ali delati vtis?	263
	Simonija	263
	Pri vrlinah gre za druge in za skupnost	264
	Neprijjubljene vrline	265
	Tvegajte	266
14. poglavje	Mir – niti črnilo, niti kri	267
	Mars proti Saturnu	269
	Kje so lévi?	270
	Zgodovina, kot jo vidimo iz urgence	271
	Nadaljevanje	275
7. KNJIGA: VERSTVA, VEROVANJE IN		
TVEGANJE LASTNE KOŽE		277
15. poglavje	Nimajo pojma, o čem govorijo, ko govorijo o verstvu	279
	Prepričanje ali vera	282
	Libertarizem in verstva brez cerkve	283
	Nadaljevanje	284

16. poglavje	Ni verovanja brez tveganja lastne kože	285
	Bogovi ne marajo praznega govoričenja	286
	Dokazi	289
17. poglavje	Je papež ateist?	290
	Verni po besedah	292
	Nadaljevanje	293
8. KNJIGA: TVEGANJE IN RACIONALNOST		295
18. poglavje	Racionalno dojetje racionalnosti	297
	Optične prevare	298
	Ergodičnost na prvem mestu	298
	Od Simona do Gigerenzerja	301
	Razkrivanje preferenc	301
	Za kaj gre pri veri?	303
	'Govoričenje' in prazno 'govoričenje'	305
	Kaj pravi Lindy?	306
	Nedekoratивно v dekorativnem	306
19. poglavje	Logika tveganja	309
	Ergodičnost	313
	Ponavljjanje izpostavljenosti	314
	Kdo je 'jaz'?	317
	Pogum in previdnost si nista nasprotna	319
	Spet racionalnost	320
	Imejmo radi <i>nekaj</i> tveganja	321
	Naivni empirizem	321
	Povzetek	324

Epilog: Kaj mi je povedal Lindy	325
Zahvale	327
Pojmovnik	329
Strokovni dodatek	335
Opombe	353
Literatura	357
Imensko in stvarno kazalo	363

1. KNJIGA

UVOD

Ta knjiga je sicer samostojno delo, vendar je tudi nadaljevanje zbirke *Incerto* (Negotovo), kombinacije a) praktičnih razprav, b) filozofskih pripovedi ter c) znanstvenih in analitičnih komentarjev glede vprašanj naključnosti ter tega, kako živeti, jesti, spati, se pregovarjati, se prepirati, prijateljovati, delati, se zabavati in se odločati v negotovih situacijah. Čeprav je namenjena širokemu krogu bralcev, naj vas to ne zavede: *Incerto* je esej in ne poljudna predelava drugih, suhoparnejših besedil (če pustimo ob strani strokovno spremno besedilo *Incerta*).

Tvegati lastno kožo obravnava štiri teme v enem: a) nedoločnost in zanesljivost znanja (tako praktičnega kot znanstvenega, če se razlikujeta), ali, če rečemo manj vljudno, zaznavanje blefiranja, b) simetrijo pri človeških zadevah, torej pri poštenju, pravičnosti, odgovornosti in vzajemnosti, c) deljenje in prenos informacij ter d) racionalnost in kompleksne sisteme v stvarnem svetu. Da teh štirih tem ni mogoče odmotati drugo od druge, je očitno, če smo pri njih soudeleženi.*

Soudeležnost, s katero tvegamo tudi nekaj lastne kože, ni potrebna le pri zagotavljanju poštenosti, komercialne

---

* Da bi lažje razumeli, zakaj etičnosti, moralnih obveznosti in strokovnosti v stvarnem svetu ni mogoče vedno razločiti, si predstavljajmo naslednje. Ko nekemu na odgovornem položaju, na primer računovodji, rečemo, da mu zaupamo, ali s tem mislimo, da zaupamo 1) njegovi etičnosti (denarja torej ne bo prenesel v Panamo), 2) njegovemu računovodskemu znanju ali 3) obojemu? V tej knjigi želim poudariti, da je v stvarnem svetu težko ločiti etičnost od strokovnosti.

učinkovitosti in upravljanju tveganja, temveč tudi pri razumevanju sveta.

Prvič, gre za razločevanje in precejanje blefiranja, razliko med teorijo in prakso, navidezno in resnično strokovnostjo, ter akademskim (v slabšalnem pomenu besede) in stvarnim svetom. Če povem v slogu Yogija Berre: *v akademskem svetu med akademskim in stvarnim ni nobene razlike, v stvarnem svetu pa je.*

Drugič pa gre tudi za popačitev simetričnosti in vzajemnosti v življenju: Če nekaj prejmemo, moramo pri tem tudi nekaj tvegati, ne pa, da drugi plačujejo za naše napake. Če je nekdo zaradi nas tvegala in pri tem utrpel škodo, moramo za to nekaj plačati. Tako kot moramo z drugimi ravnati enako, kot bi si želeli, da ravnajo z nami, si želimo za dejanja pošteno deliti odgovornost.

Če podajamo nasvete in jim kdo sledi, imamo moralno odgovornost, da smo tudi sami izpostavljeni posledicam. Če na primer dajemo ekonomske nasvete, mora veljati:

Ne govori mi, kaj si 'misliš', povej mi le, kaj imaš v portfelju.

Tretjič, knjiga govori o tem, koliko podatkov naj bi v praksi delili z drugimi – koliko naj bi nam na primer prodajalec rabljenih avtomobilov povedal (ali zamolčal) o vozilu, za katerega bomo odšteli velik del prihrankov.

Četrto, gre za racionalnost in časovni preizkus. Racionalnost v stvarnem svetu ni to, kar imata za smiselno novinar pri *New Yorkerju* ali kak psiholog, ki uporablja naivne modele prvega reda, temveč nekaj veliko globljega in statističnega, povezanega z našim lastnim preživetjem.

Ne smemo si predstavljati, da gre pri pojmu 'tvegati lastno kožo', kot ga tu uporabljamo, le za vprašanje motivacije, torej zgolj udeležnosti pri dobičku (kot se to navadno razume pri

financah). Ne. Gre za simetrijo, torej tudi za delitev škode in prevzemanja posledic, ko gre kaj narobe. Enako zvezo vidimo pri pojmih motivacije, kupovanja rabljenega avtomobila, etike, pogodbene teorije, učenja (v resničnem življenju, ne akademskem izobraževanju), kantovskega imperativa, občinskih oblasti, vede o tveganju, stika med intelektualci in stvarnostjo, odgovornosti uradnikov, verjetnostne družbene pravičnosti, teorije opcij, pokončne držе, prodajanja megle, teologije ... bom za zdaj nehal.

MANJ OČITNI VIDIKI TVEGANJA LASTNE KOŽE

Pravilneje bi moral knjigo nasloviti: *Manj očitni vidiki tveganja lastne kože: tiste skrite asimetrije in njihove posledice*. Preprosto ne maram knjig, v katerih izvem le to, kar je tako ali tako očitno. Všeč mi je, če me knjiga preseneti. Zato tudi bralca ne bom dolgočasil s šolskim predavanjem s predvidljivim potekom, temveč ga bom popeljal na pustolovščino, kakršne bi si želel tudi sam.

Temu primerno je le prva četrtina knjige posvečena osnovnemu pomenu in predstavitvi tveganja lastne kože in njegove simetričnosti pri večini vidikov. Ne ukvarjamo pa se s pretiranim pojasnjevanjem, *zakaj* je kaj pomembnega resnično pomembno. Z nenehnim utemeljevanjem določenih vprašanj le zmanjšujemo njihov pomen.

Zanimivejši je naslednji korak, namreč presenetljive zveze – skrite asimetrije, na katere takoj ne pomislimo – in tudi manj očitne posledice, nekatere kar precej neprijetne, mnoge pa presenetljivo koristne. Če razumemo, kako deluje tveganje lastne kože, lahko dojamemo resne zagonetke, ki se skrivajo pod drobnozrnato zgradbo stvarnosti.

Na primer:

Kako je mogoče, da skrajno nepopustljive manjšine vlada-
jo svetu in nam vsiljujejo svoje poglede? Kako univerzalizem
uničuje prav tiste ljudi, ki naj bi jim pomagal? Kako je mo-
goče, da imamo danes več sužnjev kot v starorimskih časih?
Zakaj bi kirurgi ne bili videti kot kirurgi? Zakaj krščanska
teologija vztraja pri človeški strani Jezusa Kristusa, ločeni od
božanske? Kako zgodovinarji povzročajo zmedo, ko pišejo o
vojnah, ne o miru? Kako je mogoče, da je preprosto sporoča-
nje (pri čemer ni nikakršnega tveganja) enako neuspešno v
gospodarskih kot verskih okoljih? Kako to, da so kandidati
za politične položaje z očitnimi značajskimi slabostmi videti
resničnejši od uradnikov z brezhibnimi kvalifikacijami? Za-
kaj častimo Hanibala? Kako lahko podjetja propadejo, čim
imajo profesionalno vodstvo, ki želi delati nekaj koristne-
ga? Kako to, da je poganstvo bolj simetrično pri različnih
populacijah? Kako bi bilo treba izvajati zunanjo politiko?
Zakaj ni pametno, dajati denarja dobrodelnim organizaci-
jam, razen če delujejo kar se da razpršeno? Zakaj se geni in
jeziki širijo različno? Zakaj je pomembna velikost skupnosti
(v manjši skupnosti je več sodelovanja kot v večji)? Zakaj
vedenjska ekonomija nima nič opraviti z vedenjem posame-
znikov – trgi pa nimajo veliko opraviti z osnovnimi sodelu-
jočimi deli? Kako gre pri racionalnosti za preživetje in zgolj
preživetje? Kakšna je temeljna logika tveganih dejanj?

Osebnostno pa menim, da gre pri tveganju lastne kože pred-
vsem za pravičnost, čast in žrtvovanje – vrednote, ki so ekssi-
stencialnega pomena.

Ko *tveganje lastne kože* uporabimo kot pravilo, z njim omi-
limo učinke razhajanj, ki so se pojavila s civilizacijo: raz-
hajanj med dejanji in cenanim govorjenjem (*govoričenjem*),

posledicami in namerami, prakso in teorijo, častjo in ugledom, strokovnostjo in šarlatanstvom, konkretnim in abstraktnim, etičnim in pravnim, pristnim in navideznim, trgovcem in uradnikom, podjetnikom in direktorjem, močjo in videzom, ljubeznijo in preračunljivostjo, Coventryjem in Brusljem, Omaho in Washingtonom, navadnimi ljudmi in ekonomisti, pisci in uredniki, učenostjo in profesuro, demokracijo in vladanjem, znanostjo in scientizmom, politiko in politiki, ljubeznijo in denarjem, duhom in črko, Katonom Starejšim in Barackom Obamo, kakovostjo in oglaševanjem, predanostjo in nakazovanjem, predvsem pa skupnim in posameznim.

Najprej z vinjetama napravimo nekaj povezav pri zgornjih točkah, toliko da dobimo občutek, kako pojem ni omejen le na določene kategorije.

PROLOG, 1. DEL

Premagani Antej

*Ostani pri mami – Vedno spet odkrivam vojaške oblasti – Bob
Rubin in njegova kupčija – Sistemi kot avtomobilske nezgode*

Antej je bil velikan, pravzaprav nekakšen popoli velikan, sin Gaje, boginje Zemlje, in Pozejdona, boga morja. Imel je nenavaden poklic: vsakogar, ki je potoval skozi njegovo deželo, (grško) Libijo, je prisilil, da je z njim tekmoval v rokoborbi. Pri tem je imel navado, da je nasprotnika spravil na tla in ga zmečkal s težo svojega telesa. Menda je s tem srhljivim početjem izkazoval sinovsko ljubezen; nameraval je namreč očetu Pozejdonu postaviti svetišče, za zidake pa je želel uporabiti kar lobanje premagancev.

Veljal je za nepremagljivega, vendar je moral ves čas ohranjati stik z materjo, z Zemljo. Če se je stik prekinil, je njegova moč izpuhtela. Herkul naj bi med dvanajstimi deli, ki jih je moral opraviti (v eni od različic pripovedi), tudi premagal Antēja. Uspelo mu ga je dvigniti s tal in ga zdrobiti, medtem ko se njegovi podplati za hip niso dotikali matere.

Iz te prve vinjete sledi nauk, ki ga je tako kruto spoznal tudi Antej, da namreč ne moremo ločiti znanja od stika s temelji.

Dejansko ne moremo *ničesar* ločiti od stika s temelji. Za stik s stvarnim svetom pa poskrbimo s tveganjem lastne kože – tako da smo izpostavljeni stvarnemu svetu in nosimo posledice, pa naj so pozitivne ali negativne. Ko imamo stik s stvarnim svetom in ga občutimo na *lastni koži*, sprejemamo telesna sporočila, kar so stari Grki imenovali *pathemata mathemata* ('učimo se ob trpljenju', česar se matere majhnih otrok še kako dobro zavedajo). V knjigi *Antifragile* (Protikrhko) sem napisal, da so velik del tega, kar naj bi 'izumili' na univerzah, dejansko odkrili z vztrajnim poskušanjem, šele pozneje pa so odkritja utemeljili z nekakšno formalizacijo. Znanje, ki ga pridobimo s poskušanjem, z učenjem na napakah in ob poteku časa – z drugimi besedami, ob stiku s temelji –, je neznanjsko vrednejše od znanja, ki ga pridobimo s sklepanjem. Učene institucije pa nam to veselo prikrivajo.

V nadaljevanju bomo videli, kako to zadeva tako imenovano 'sprejemanje političnih ukrepov'.

LIBIJA PO ANTEJU

Druga vinjeta. Ko tole pišem nekaj tisočletij pozneje, v Libiji, domnevni Antejevi domovini, uspevajo trgi s sužnji, takšno stanje pa je posledica želje po spremembi režima in odstranitvi diktatorja. Tako je, leta 2017 imajo na parkiriščih improvizirane trge s sužnji, kjer zajete Afričane z zahodnega dela celine prodajajo najboljšim ponudnikom.

Vrsta intervencionistov (v času, ko to pišem, lahko na primer imenujem Billa Kristola, Thomasa Friedmana in druge*), ki je zagovarjala intervencijo v Iraku leta 2003, prav

---

* Intervencionisti imajo skupno lastnost, da običajno ne dvigujejo uteži.

tako pa tudi odstranitev libijskega voditelja leta 2011, zagovarja tudi spremembe režima v drugih državah, na primer Siriji, ker je tam na oblasti 'diktator'.

Ti intervencionisti in njihovi prijatelji na ameriškem zunanjem ministrstvu so pomagali pri ustvarjanju, urjenju in podpiranju islamističnih upornikov, ki so bili tedaj še 'zmereni', pozneje pa so postali del Alkajde, prav tiste Alkajde, ki je 11. septembra leta 2001 porušila newyorška nebotičnica. Začuda so kar pozabili, da Alkajdo sestavljajo 'zmereni uporniki', ki so jih ustvarile (ali vzgojile) ZDA, da bi se borili proti sovjetski Rusiji. Kot bomo videli, ti izobraženi ljudje takšnega sklepanja ne obvladajo.

Poskusili smo torej s *spremembo režima* v Iraku in nam je pri tem hudo spodletelo. Podobno smo poskusili v Libiji, zdaj pa imamo tam delujoče trge sužnjev. Zadovoljili pa smo cilj, da 'odstranimo diktatorja'. Če bi zdravnik sklepal s takšnim razmislekom, bi bolniku vbrizgal 'zmerne' rakave celice, da bi izboljšal holesterol, po pacientovi smrti pa bi ponosno proglasil uspeh, še posebej, če bi se izkazalo, da se je holesterol znižal. Seveda zdravniki pacientom ne dajejo takšnih usodnih zdravil, vsaj ne tako naravnost, za to pa imajo jasne razloge. Praviloma so vsaj do neke mere soudeleženi, vsaj nekoliko razumejo kompleksne sisteme, vodi pa jih tudi več kot dve tisočletji star etični kodeks.

Nad logiko, razumom in izobrazbo tudi ne gre kar obupati, kajti če ne najdemo načina, kako zavriniti empirične dokaze, zagovarjanje spremembe režima potegne za seboj tudi zagovarjanje suženjstva ali pa kako drugačno degradacijo (takšen je namreč praviloma izid). Intervencionisti torej ne kažejo le pomanjkanja zdrave pameti in se iz preteklosti ničesar ne naučijo, temveč celo čisto razumsko sklepanje udušijo v umetelnem praznem govoričenju.

Njihove tri napake so: 1) razmišljajo statično, ne dinamično, 2) razmišljajo v okviru maloštevilnih razsežnosti, 3) razmišljajo o dejanjih, ne o sodelovanju. Skozi vso knjigo bomo še natančneje spoznali takšno pomanjkljivo sklepanje, značilno za izobražene (pravzaprav delno izobražene) bedake. Zdaj pa lahko podrobneje opišem te tri napake.

Prva napaka je v tem, da niso sposobni razmišljati o nadaljnjih korakih in se jih niti ne zavedajo – medtem ko bolj ali manj vsak kmet v Mongoliji, vsak natakar v Madridu in vsak taksist v San Franciscu prav dobro ve, da v stvarnem življenju sledijo drugi, tretji, četrti, *n*-ti korak. Druga napaka je v tem, da tudi niso sposobni razločevati med večdimenzionalnimi vprašanji in njihovim enorazsežnim prikazom – na primer med večdimenzionalnim zdravjem in poenostavljeno meritvijo holesterola. Ne morejo dojeti, da empirično kompleksni sistemi ne delujejo kot enorazsežni mehanizmi vzroka in posledice, ter da se v takšen sistem ne gre vtikati, če ti ni vse jasno. Zaradi te motnje tudi primerjajo dejanja 'diktatorja' z dejanji premiera Norveške ali Švedske, ne pa z alternativnimi možnostmi v krajevnem okolju. Tretja napaka je v tem, da ne znajo napovedati razvoja tistih, ki jim pomagajo z napadom, prav tako pa tudi ne povečevalnega učinka zaradi povratne zveze.

LUDIS DE ALIENO CORIO*

Ko dejansko pride do polomije, se sklicujejo na nedoločnost, nekaj, kar se po knjigi (zelo) trmastega avtorja imenuje

---

* Igranje z življenjem drugih.

'črni labod' (nepričakovan dogodek z resnimi posledicami), ne da bi se zavedali, da se ne bi smeli vtikati v sistem, če je izid tako negotov – v splošnem pa bi se morali izogibati ukrepom z možnimi resnimi negativnimi posledicami, če razpleta ne poznamo. Pri tem je ključno, da negativne posledice na intervencionista ne vplivajo. Lepo naprej deluje v svoji klimatizirani hiši na obrobju mesta z garažo za dva avtomobila, psom in majhnim vrtom z lepó pokošeno travo, na kateri ne uporablja pesticidov, da se tam lahko brezskrbno igrata njegova 2,2 otroka.

Predstavljajmo si, da bi ljudje s podobnimi pomanjkljivostmi, ki ne razumejo asimetrije, pilotirali letala. Nevešči piloti, ki se niso sposobni naučiti iz izkušenj ali nimajo pomislekov glede tveganih ukrepov, ki jih ne razumejo, lahko pogubijo veliko ljudi. Vendar bodo ob tem tudi sami končali v razbitinah ali na dnu morja, tako da ne bodo več mogli ogrozati drugih.

Tako pa imamo na vodilnih položajih v družbi ljudi, ki živijo v zablodah in so dobesedno umsko prizadeti, ker jim preprosto nikoli ni treba nositi posledic za svoja dejanja, pri tem pa ponavljajo modernistične slogane brez vsakršne globine (nenehno na primer ponavljajo izraz 'demokracija', ko ob tem spodbujajo rezalce glav; demokracija je zanje nekaj, kar so se naučili med podiplomskim študijem). Ko slišimo, kako se kdo sklicuje na abstraktne modernistične pojme, smo lahko v splošnem prepričani, da je prejel nekaj izobrazbe (vendar ne dovolj ali pa ne prave) in da za svoja dejanja ne nosi posebne odgovornosti.

Zdaj so nekatera nedolžna ljudstva – Jazidi, krščanske manjšine na Bližnjem (in Srednjem) vzhodu, Mandejci, Sirci, Iračani in Libijci – morala plačati za napake teh intervencionistov, ki lepo sedijo v svojih udobnih, klimatiziranih

uradih. Kot bomo videli, to krši načela pravičnosti, ki izhajajo še iz babilonskih časov, prav tako pa tudi etično strukturo, podlago, ki je človeštvu omogočila preživetje.

Osnovno načelo intervencije je, tako kot pri zdravilcih: *predvsem ne stori nič slabega (primum non nocere)*. Trdim pa še dodatno, da tisti, ki nič ne tvegajo, ne bi smeli biti vpleteni v odločanje.

Poleg tega

smo bili vedno nori, vendar nismo bili dovolj sposobni, da bi uničili svet. Zdaj smo.

K intervencionistom, ki si 'prizadevajo za mir', se bomo vrnili in preučili, kako njihov mirovni postopek vodi do mrtve točke, tako kot na primer pri izraelsko-palestinskem sporu.

VOJAŠKI OBLASTNIKI SO ŠE VEDNO PRISOTNI

Zgodovina je prežeta z načelom tveganjem lastne kože. V preteklosti so bili vsi vojaški oblastniki in poveljniki tudi sami bojovníki. Z nekaj zanimivimi izjemami so različne družbe vodili posamezniki, ki so osebno veliko tvegali, ne pa ljudje, ki bi se tveganju izogibali.

Pomembni ljudje so tvegali več kot navadni občani. Rimski cesar Julijan Odpadnik, o katerem bomo pisali še pozneje, je *kot cesar* padel na bojišču med brezkončno vojno na perzijski fronti. O Juliju Cezarju, Aleksandru Velikem in Napoleonu lahko zgolj ugibamo, saj so zgodovinarji okoli njih napletli preveč zgodbic, pri Julijanu pa so dokazi precej trdni. Težko bi našli trdnejši materialni dokaz kot je perzijsko kopje,

zabodeno v njegove prsi (oklepa ni nosil). Enega njegovih predhodnikov, Valerijana, so na isti fronti ujeli, perzijski cesar Šapur I. pa naj bi ga potem uporabljal kot pručko, da je laže zajahal konja. Zadnjega bizantinskega cesarja Konstantina XI. Paleologa so še zadnjič videli, ko si je snel škrlatno togo ter skupaj z bratrancem Teofilom Paleologom z dvignjenim mečem ponosno jurišal na turško vojsko, čeprav ga je čakala gotova smrt. Menda naj bi mu Turki ponudili, da mu prizanesejo, če se preda, vendar takšni dogovori niso primerni za kralje, ki kaj dajo na svoj ugled.

To niso le posamični dogodki. Precej prepričljivo podobo dobimo ob statističnem pregledu življenja rimskih cesarjev: manj kot tretjina jih je umrla v postelji. Ker tudi ti niso doživeli visoke starosti, lahko mirno trdimo, da bi kaj verjetno končali na bojišču ali med notranjimi boji za oblast, ko bi živeli dlje.

Celo današnji vladarji nekaj svoje družbene veljave utrujejo s fizičnim tveganjem. Britanska kraljeva družina je poskrbela, da je med falklandsko vojno leta 1982 princ Andrew tvegala več od 'navadnih' državljanov, tako da je njegov helikopter letel v prvih bojnih vrstah. Status oblastnika je v preteklosti vedno izhajal iz zaščitništva do podložnikov, kar je pomenilo, da se oblastnik ni mogel izogniti telesnemu tveganju, če je želel obdržati oblast.

KUPČIJA BOBA RUBINA

Nekateri menijo, da smo na višji stopnji civilizacije, ker nam ne vladajo več bojevnik. Motijo se. Medtem pa

Uradništvo je tvorba, pri kateri je oseba priročno odmaknjena od posledic lastnih dejanj.

Lahko se vprašamo, kaj je sploh mogoče storiti, saj za centralizirani sistem nujno potrebujemo ljudi, ki niso neposredno izpostavljeni bremenu napak.

Pravzaprav nimamo druge izbire, kakor da sistem decentraliziramo oziroma lokaliziramo. Zmanjšati moramo število ljudi, ki sprejemajo odločitve.

Decentralizacija temelji na preprostem pogledu, da je na višji ravni lažje prodajati meglo kakor na nižji.

Decentralizacija zmanjša velike strukturne asimetrije.

A ni nam treba skrbeti, če odgovornosti ne decentraliziramo in razpršimo, kajti do tega pride tudi samo po sebi, čeprav ne tako zlahka: v sistemu, ki ne vsebuje mehanizma tveganja lastne kože, se neravnovesja nakopičijo in sistem sčasoma raznese, da se tako popravi. Če seveda sploh preživi.

Bančni sistem je leta 2008 na primer razneslo, ko se je v njem nakopičilo veliko skritih in nesimetričnih tveganj: bančniki so kot mojstri prenašanja tveganja na druge lahko lepo služili iz določene vrste prikritih eksplozivnih tveganj, pri čemer so uporabljali strokovne modele tveganja, ki delujejo le na papirju (ker visoko izobraženi strokovnjaki o tveganju ne vedo praktično ničesar), po sesutju pa so se sklicevali na negotovost (isti črni labod istega zelo, zelo trmoglavega avtorja) in zadržali pretekle zaslužke. To sem imenoval 'kupčija Boba Rubina'.

Robert Rubin, nekdanji ameriški finančni minister, tisti, čigar podpis krasi dolarski bankovec, je v desetletju pred bančniškim polomom leta 2008 od Citibanka prejel več kot 120 milijonov dolarjev. Ko so davkoplačevalci rešili dobesedno